

Albánia, a poraiból újjászülető ország

A 21. századi Albániáról keveset tudunk, az információk mintegy fél évtizede kezdtek szállingózni az oda látogatóktól. Mára az ország meglepi az utazót gyors fejlődésével, vendégszeretetével. Riportunkban az albániai magyar vonatkozásokat keressük, miközben dióhéjban bemutatjuk a 2. világháborút követő diktatúrát és a rendszerváltás utáni időszakot.

Albániával az első közvetlen találkozásom egy galamb képében történt. No, ne gondoljunk pünködsi misztikumra, a balkáni gerle – az autóbusz ablakával egy szintben – az útlevélkezelő kabin felett rakott fészket. Amikor lefényképeztem, kissé meglepően nézett rám.

A fogadtatást tehát szimbolikusnak tartottam, régóta terveztem az ország meglátogatását, talán gyermekkori élményeim miatt. Nagypapámtól, Lehóczky Lajostól sokat hallottam Albániáról, a nagy háborúban ott szolgált postatisztként, s szívesen mesélt a korról és a vidékről. Nagyszülém az antik kultúra szerelmese volt, s amikor a Balkánra kérte magát szolgálatra, egy görögországi látogatás lebegett szemei előtt. Erre nem került sor, viszont albániai ottlétéről órákig tudott beszélni. Különösen Durazzo került sokszor szóba, a tengerparti város Durrës, ahol most e sorokat írom.

Nagypapám egyik kedvenc hőse Szkander bég, Hunyadi János hű szövetségese volt, így a hadvezérről szóló történeteket is többször mesélte. A kiváló katona évtizedeken át dacolt a török túlerővel szemben. Hunyadi és Szkander bég fegyverbarátsága ugyan végig töretlen maradt, de nem kísérte szerencse: az albán szövetséges sem a várna csatába (1444), sem pedig a második rigómezei ütközetbe nem ért oda időben, mindkettő a „törökverő” Hunyadi súlyos vereségével végződött. Ebben árulás és ármány is közrejátszott, amiben a negatív hőst a rác despota, Brankovics György játszotta. Ellentmondásos figuráját és tragédiáját Erkel Ferenc az 1874-ben bemutatott operájában dolgozta fel. Szkander bég a nyugati hatalmaktól sem kapott sok segítséget, a pápai állam és a Velencei Köztársaság is csak szóban támogatta, a tettek mezején rendre cserbenhagyta.

Albán-magyar barátság?

Albánia büszke nagy fiára. A fővárosban és a nagyobb településeken szobrot állított a nemzeti hősnek, Krujában múzeumot rendeztek be tiszteletére. A Tiranától nem messze fekvő történelmi városban született 1405-ben Gjergj néven, aki később – túszként – a szultán udvarában kapta a Szkander bég nevet. Hunyadi János 1443-as nisszai (Nis) győzelme számára is reményt adott országának felszabadítására, s ebben az évben vette be szülővárosának fellegetvárát.

A citadella híven őrzi emlékét, még a diktátor Enver Hodzsa is fontosnak tartotta a történelmi hely jelentőségét, így saját lánya, Pranvera Hodzsa tervei alapján építtette fel. A Nemzeti és Etnográfiai Múzeum 1982-ben nyitotta meg kapuit, a kiállítás megnyerő és kicsit eklektikus. Számunkra, magyaroknak is tartogat a látlat meglepetéseket: az egyik díszteremben Hunyadi János portréja emlékeztet Szkander bég egyetlen szövetségeseire és harcostársára. Buda várának egykori ábrázolása Magyarországon akkori szerepére utal. Egy különleges irat az albán-magyar barátságot szimbolizálja: a magyar nyelvű adományozó levél a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum ajándékának, egy 15. századi lovagkard másolatának kísérő dokumentuma.

Nagyanyám főleg az Apponyi Geraldine királyi frigyével kapcsolatban beszélt az albánokról, e házasságkötés az akkori, háborúra készülő Magyarországot alaposan felrázta, minden részlete érdekelt az úri és a polgári társadalmat.

Erdélyi helyett francia királyné

Apponyi Geraldine esküvője hazánkban a balkáni országra irányította a figyelmet. Albánia felemelkedésével a bájos hölgy – ahogy akkoriban em-



Teréz anya szobra a Szent Pál-székesegyház kertjében

legették, Magyarország fehér rózsája – napjainkban ismét előtérbe került. 2012-ben az Európa Könyvkiadó gondozásában életrajza jelent meg Josephine Dedet: Geraldine, az albánok királynéja címmel, továbbá a Geraldine életét archív fényképeken bemutató időszaki kiállítás 2017 októberében nyitotta meg kapuit a Magyar Nemzeti Múzeumban.

A francia író műve egy tündérmesének indul, de számos tragédiába torkolló élet lenyomata. Egy igazi szerelmi házasság krónikája, a valóság talán árnyaltabb lehetett. A nagy múltú történelmi család sarjának – az anyagi nehézségeik miatt – minden bizonnyal felemelkedést jelentett a királyi trón, Zogu király pedig egy, az emigrációba is vele tartó hű társal lett gazdagabb.

Geraldine nem volt egyedüli jelölt, a „királynécsinálók” először az erdélyi Mikes Hanna grófnőt szemelték ki. Korábban Széchenyi Kingával, a történelmi család leszármazottjával készítettem interjút, aki jól ismerte Bethlen István unokahúgát,

ARCHÍV

Mikes Hannát. A hölgyet az említett életrajzi kötet nehéz természetűnek jellemzi, s az erdélyi származása predestinálta románellenességét, s ez kellemetlen lett volna Zogu királynak. Széchenyi Kinga elmondása szerint a valóság pont az ellenkezője volt, a kiválasztottnak nem tettett a sokat megélt középkorú király, ágyasaival, ellenségeivel, az elene elkövetett merénylettekkel, s az akkori albán viszonyoktól is ugyan csak idegenkedett. Így került képbe Geraldine, akinek frigyére egész Európa felfigyelt, s a megcsonkított hazánkban is szenzációs eseménynek számított. Az „ifjú” pár egy évig uralkodott, ezt követő életük merő vándorlás volt a háború poklában és a kommunizmus éveiben.

Az író hosszasan levelezésére és személyes találkozására alapozta az életrajzot. Olvasmányos stílusa kiváló szerzőre vall, de történelemszemlélete sokszor hiányos és egyoldalú, egy idős hölgy szemüvegén keresztül szemléli a világot. Számos alkalommal felületes, az Albániában mára szabadsághóssá avanzsált Tepeleni Ali pasa jellemzésére a Monte Cristo grófja regényt hozza fel, valamint Talleyrandot idézi. Jókai Mórt pedig, aki egy egész regényt, A janicsárok végnapjait szen-

teli „Janina oroszlánjának”, egyszerűen nem is említi. A kapcsolattartás során nem valószínű, hogy a királyné megelégedett volna a nagy mesemondóval.

Zogu, az ellentmondásos király

Zogu király jellemzésében is idealizál. Az uralkodó valójában ellentmondásos személyiség volt. Földbirtokosi családba született, rendszerezen építette karrierjét. S hogy ne legyenek kétségek hatalmi folytonosságáról, Szkander béghez kötődő rokon szálait is fennhangoztatta. 1922-ben már miniszterelnök volt, de ellenfelei forradalmat robbantottak ki ellene. A felkelést „dologtalan” fetherorosz katonákkal törte le, s utána jöhetett a megtorlás. A kegyetlen bosszú a katolikus klerust is sújtotta, itt kell megemlíteni a vértanú, Dom Jon Gazulli nevét. A pap kitűnt szervezőkészségével, iskolákat alapított, ahol keresztények, muszlimok, fiúk és lányok együtt tanulhattak. Fellépett az akkori miniszterelnöknek a keresztényeket sújtó intézkedései ellen, 1926-ban ezért letartóztatták, s a következő évben nyilvánosan főlakasztották.

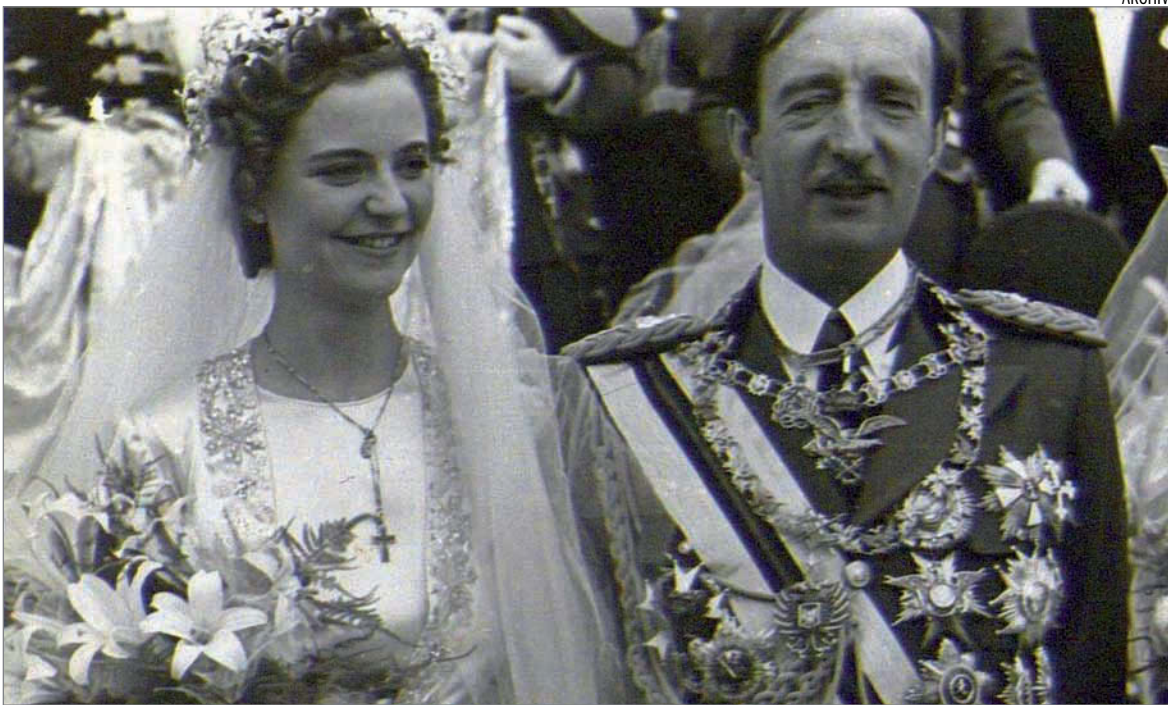
Zogu megosztó figurája mellett beszélni kell erőnyeiről is. Mindent elkövetett, hogy a hűbéri Albániát megújítsa, s egy darabig ügyesen politizált az olasz befolyást semlegesítve. A háború alatt és után szélmalomharcot vívott országáért, a segítség ekkor is szavak formájában érkezett. Viszonylag fiatalon halt meg, hamvait hazaszállították hazájába.

Az egykori albán királyi család trónörököse, II. Leka Zogu herceg aktív ápolója az egykori királyi család emlékezetének, különös tekintettel nagyanyjára, Apponyi Geraldine-ra. Kezdeményezésére 2015 augusztusában – Geraldine királyné születésének 100. évfordulóján – a királyi család kriptájánál emlékeztek meg a király hű társáról, majd ugyanazon este szentmisét mutattak be a tiranai katolikus székesegyházban Geraldine lelki üdvéért. Leka herceg külföldön is aktív kapcsolatokat épít Geraldine királyné emlékének megőrzéséért, ennek során nagyanyja születésének évfordulójára nemcsak Tiranában emlékeztek, de ünnepeket tartottak az Apponyi család egykori kastélyánál, a ma Szlovákiához tartozó Apponyban (Alsóbodok).

Emellett ugyanebben az évben, szeptember 8-án Budapesten mutatták be a már említett életrajzi könyvet.

FOLYTATÁS A 9. OLDALON

FOTÓ: CSERMÁK ZOLTÁN



Az albán királyi pár rövid uralkodás után száműzetésbe került



A tiranai szocreal opera: a kommunisták a történelmi épületeket lerombolták